

שופטים פרק ה

25

- (א) ומִשֵּׁר דְּבוּרָה וַיִּכְרַק בֶּן אֲבִינֹעַם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר:
 (ב) בְּפֹרַע פְּרִעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עִם בְּרַכּוֹ יִלְנֹק:
 (ג) שְׁמֵעוּ מְלָכִים הַזְּנוּנוּ רִזְנוּנִים אֲנֹכִי לִילְנֹק אֲנֹכִי אֲשִׁירָה אֲזַמְר לִילְנֹק אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:
 (ד) יִלְנֹק בְּצִאתָהּ מִשְׁעִיר בְּצִעְדָּהּ מִשְׁדָּה אָדוּם אֶרֶץ רַעְשָׁה גַם שָׁמַיִם נִטְפוּ גַם עֲבִים נִטְפוּ מֵיָם:
 (ה) הַרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי יִלְנֹק זֶה סִינֵי מִפְּנֵי יִלְנֹק אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:
 (ו) בֵּימֵי שְׁמֹנֶר בֶּן עֲנַת בֵּימֵי יַעַל סְדִלּוֹ אֶרְחוֹת וְהִלְכִי גְתִיבוֹת יִלְכוּ אֶרְחוֹת עֲקֻלְקֻלוֹת:
 (ז) סְדִלּוֹ פְּרוֹזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל סְדִלּוֹ עַד שִׁקְמִתִּי דְּבוּרָה שִׁקְמִתִּי אִם בְּיִשְׂרָאֵל:
 (ח) יִבְטַח אֱלֹהִים סְדָשִׁים אֲזִי לֶחֶם שְׁעָרִים מִגּוֹ אִם יִרְאֶה נְרַמַּח בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף בְּיִשְׂרָאֵל:
 (ט) לִבִּי לְחֻזְקִי יִשְׂרָאֵל הַמִּתְנַדְּבִים בְּעַם בְּרַכּוֹ יִלְנֹק:
 (י) רִכְבִּי אֲחַלּוֹת צְחָרוֹת יִשְׁבִּי עַל מַדִּין וְהִלְכִי עַל דְּרָךְ שִׁיחַ:
 (יא) מִקּוֹל מְסַצִּים בֵּין מִשְׁאַבִּים שֵׁם יִמְנוּ צְדָקוֹת יִלְנֹק צְדָקַת פְּרוֹזוֹ בְּיִשְׂרָאֵל אֲזִי יִרְדוּ לְשְׁעָרִים עִם יִלְנֹק:
 (יב) עוֹרֵי עוֹרֵי דְּבוּרָה עוֹרֵי עוֹרֵי דְּבָרֵי שִׁיר קוֹם בְּרַק וְשָׁבָה שְׁבִיָּה בֶּן אֲבִינֹעַם:
 (יג) אֲזִי יִרְדוּ שְׂרִיד לְאֲדִירִים עִם יִלְנֹק יִרְדוּ לִי בְּגִבּוֹרִים:
 (יד) מִנֵּי אֶפְרַיִם שְׁרָשָׁם בְּעַמְלָק אֲחִירָה בְּנִימִין בְּעַמְמִידָה מִנֵּי מְכִיר יִרְדוּ מְחַקְקִים וּמְזַבְּלוֹן מִשְׁכִּים בְּשִׁבְטֵי סֹפֵר:
 (טו) וְשָׁרֵי בְּיִשְׁשָׁכָר עִם דְּבָרָה וַיִּשְׁשָׁכָר כּוֹן בְּרַק בְּעַמְקָה שְׁלַח בְּרַגְלֵי בְּפִלְגוֹת רְאוּבוֹן גְּדוּלִים חֲקֵקֵי לֵב:
 (טז) לְמָה יִשְׁבֹּת בֵּין הַמְּשֻׁפְּטִים לְשִׁמְעַת שְׁרָקוֹת עֲנָדִים לְפִלְגוֹת רְאוּבוֹן גְּדוּלִים חֲקֵרֵי לֵב:
 (יז) גִּלְעָד בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן שָׁבוּ וְדָן לְמָה יִגּוֹר אֲנִיּוֹת אֲשֶׁר יִשָּׁב לְחוּף יָמִים וְעַל מִפְּרָצָיו יִשְׁפוּ:
 (יח) וְזָבְלוֹן עִם חֶרֶף נִפְשׁוּ לְמוֹת וּנְפַתִּי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה:
 (יט) בָּאוּ מְלָכִים גִּלְחָמוֹ אֲזִי גִלְחָמוֹ מְלָכִי כְּנֻעַן בְּתַעֲנֵה עַל מִי מִגְדוֹ בְּצַע קָסָף לֹא לִקְחוֹ:
 (כ) מִן שָׁמַיִם גִּלְחָמוֹ הַכּוֹכָבִים מִמְּסֻלוֹתָם גִּלְחָמוֹ עִם סִיסְרָא:
 (כא) נַחַל קִישׁוֹן גֶּרְפָּם נַחַל קְדוּמִים נַחַל קִישׁוֹן תִּדְרָכֵי נִפְשֵׁי עוֹ:
 (כב) אֲזִי הִלְמוֹ עֲקָבֵי סוּס מִדְּהָרוֹת דְּהָרוֹת אֲבִירָיו:
 (כג) אוֹרוֹ מְרוֹז אָמַר מִלְּאֹה יִלְנֹק אֲרוֹ אֲרוֹר יִשְׁבִּיָּה כִּי לֹא בָּאוּ לְעֹנֹת יִלְנֹק לְעֹנֹת יִלְנֹק בְּגִבּוֹרִים:
 (כד) תְּבַרַךְ מְנָשִׁים יַעַל אֲשֶׁת חֶבֶר הַקִּינִי מְנָשִׁים בְּאֵהֶל תְּבַרַךְ:
 (כה) מִיָּם שָׂאֵל חֶלֶב גְּמֻנָה בְּסִפְלֵי אֲדִירִים הַקְּרִיבָה חֲמָאָה:
 (כו) יָדָה לְיָמֵד תִּשְׁלַחְנָה וַיִּמְיֶנָה לְהִלְמוֹת עֲמִלִים וְהִלְמָה סִיסְרָא מִחֻקָּה רֹאשׁוֹ וּמְחַצָּה וְחִלְפָה רִקְחוֹ:
 (כז) בֵּין רַגְלֵיהָ כָּרַע נָפֵל שָׁכַב בֵּין רַגְלֵיהָ כָּרַע נָפֵל בְּאֲשֶׁר כָּרַע שֵׁם נָפֵל שְׂדוּד:
 (כח) בְּעַד הַחִלּוֹן נִשְׁקָפָה וַתִּיבֹב אִם סִיסְרָא בְּעַד הָאֲשֵׁנָב מְדוּעַ בִּשְׁשׁ רַכְבּוֹ לְבוֹא מְדוּעַ אֲחֵרוֹ פְּעָמֵי מְרַבּוֹתָיו:
 (כט) חֲקֻמוֹת שְׂרוֹתֶיהָ תַעֲנִינָה אֵף הִיא תִּשְׁיֵב אֶמְרִיָּה לָהּ:
 (ל) הֲלֹא יִמְצְאוּ יִסְלְקוּ שְׁלַל רַחֵם רַחֵם מִתִּים לְרֹאשׁ גֶּבֶר שְׁלַל צְבָעִים לְסִיסְרָא שְׁלַל צְבָעִים רַקְמָה צְבָע רַקְמָתִים לְצוֹאֲרֵי שְׁלַל:
 (לא) כּוֹן יִאֲבָדוּ כָּל אוֹיְבָיָה יִלְנֹק וְאֲחֵבֵי בְּצִאת הַשָּׁמֶשׁ בְּגִבְרָתוֹ וַתִּשְׁקֹט הָאֶרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה: פ

מב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ז

(99)

הלכה א

חכם זקן בחכמה וכן נשיא או אב בית דין שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא לעולם, אלא אם כן עשה כירבעם בן נבט וחביריו, אבל כשחטא שאר חטאות מלקין אותו בצנעה, שנאמר וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה אע"פ שששל כסוה כלילה, ואומרים לו הכבד ושב בביתך, וכן כל תלמיד חכם שנתחייב נידוי אסור לבית דין לקפוץ ולנדותו במהרה אלא בורחין מדבר זה ונשמטין ממנו, וחסידים החכמים היו משתבחים שלא נמנו מעולם לנדות תלמיד חכם אף על פי שנמנין להלקותו אם נתחייב מלקות, ואפילו מכת מרדות נמנין עליו להכותו.

הלכה ב

וכיצד הוא הנידוי אומר פלוני יהא בשמתא, ואם נידוהו בפניו אומר לו פלוני זה בשמתא, והחרם אומר לו פלוני מוחרם, וארור בו אלה בו שבועה בו נידוי.

הלכה ג

וכיצד מתירין הנידוי או החרם אומר לו שרוי לך ומחול לך, ואם התירוהו שלא בפניו אומר לו פלוני שרוי לו ומחול לו.

הלכה ד

מהו המנהג שינהוג המנודה בעצמו ושנוהגין עמו, מנודה אסור לספר ולכבס כאבל כל ימי נידויו, ואין מזמנין עליו, ולא כוללין אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה, ולא יושבין עמו בארבע אמות*, אבל שונה הוא לאחרים ושונין לו ונשכר ושוכר, ואם מת בנידוי בית דין שולחין ומניחין אבן על ארונם כלומר שהן רוגמין אותו לפי שהוא מובדל מן הציבור, ואין צריך לומר שאין מספידין אותו ואין מלוין את מטתו.

הלכה ה

יותר עליו המוחרם שאינו שונה לאחרים ואין שונין לו אבל שונה הוא לעצמו שלא ישכח תלמודו, ואינו נשכר ואין נשכרין לו, ואין נושאים ונותנין עמו, ואין מתעסקין עמו אלא מעט עסק כדי פרנסתו.

הלכה ו

מי שישב בנידוי שלשים יום ולא בקש להתירו מנדין אותו שניה, ישב שלשים יום אחרים ולא בקש להתירו מחרימין אותו.

הלכה ז

בכמה מתירין הנידוי או החרם, בשלשה אפילו הדיוטות, ויחיד מומחה מתיר הנידוי או החרם לבדו, ויש לתלמיד להתיר הנידוי או החרם ואפילו במקום הרב. +/השגת הראב"ד/ בכמה מתירין הנידוי וכו'. א"א זה אינו כן אלא כחשבון המנדין כן צורך המתירין וכחשיבותן, ואפשר כל זה כשירצו להתירו תוך זמן הנדר אבל כשישלים הזמן כל שלשה או יחיד מומחה מתירם לו, א"נ כשנידוהו יחיד ואפילו אינו מומחה על דבר עבירה וכשישלם לו הזמן מתירם לו כל שלשה או יחיד מומחה אבל נידוהו רבים צריכין רבים כמותם להתירו. +

הלכה ח

/אין ציון להלכה ח' במקור/.

הלכה ט

שלשה שנידו והלכו להן וחזר זה מדבר שנידוהו בגללו באין שלשה אחרים ומתירין לו.

הלכה י

מי שלא ידע מי שנידוהו ילך לו אצל הנשיא ויתיר לו נידויו.

הלכה יא

* נידוי על תנאי אפילו על פי עצמו צריך הפרה, תלמיד חכם שנידה עצמו ואפילו נידה עצמו על דעת פלוני ואפילו על דבר שחייב עליו נידוי הרי זה מיפר לעצמו. +/השגת הראב"ד/ תלמיד חכם שנידה עצמו וכו'. א"א זה אינו מתורם אם כן יהודה למה לא התיר לעצמו ועל כל זה קשה לי יעקב למה לא התירו. +

הלכה יב

מי שנידוהו בחלום אפילו ידע מי נידוהו צריך עשרה בני אדם ששונין הלכות להתירו מנידויו, ואם לא מצא טורח אחרים עד פרסא לא מצא מתירים לו אפילו עשרה ששונים משנה, לא מצא מתירין לו עשרה שיודעים לקרות בתורה, לא מצא מתירין לו אפילו עשרה שאינן יודעין לקרות, לא מצא במקומו עשרה מתירין לו אפילו שלשה.

הלכה יג

מי שנידוהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו, נידוהו שלא בפניו מתירין לו בפניו ושלא בפניו, ואין בין נידוי להפרה כלום אלא מנדין ומתירין בַּ ברגע אחד כשיחזור המנודה למוטב, ואם ראו בית דין להניח זה בנידוי כמה שנים מניחין כפי רשעו, וכן אם ראו בית דין להחרים לזה לכתחלה ולהחרים מי שיאכל עמו ושותה עמו או מי שיעמוד עמו בארבע אמות מחרימין כדי לייסרו וכדי לעשות סייג לתורה עד שלא יפרצו החוטאים, אע"פ שיש רשות לחכם לנדות לכבודו אינו שבח לתלמיד חכם להנהיג עצמו בדבר זה אלא מעלים אזניו מדברי עם הארץ ולא ישית לבו להן כענין שאמר שלמה בחכמתו גם לכל הדברים אשר ידברו אל תתן לבך, וכן היה דרך חסידים הראשונים שומעים חרפתם ואינן משיבין ולא עוד אלא שמוחלים למחרף וסולחים לו, וחכמים גדולים היו משתבחים במעשיהם הנאים ואומרים שמעולם לא נידו אדם ולא החרימוהו לכבודו, וזו היא דרכם של תלמידי חכמים שראוי לילך בה, במה דברים אמורים כשבוזהו

ד"ר יוסף פולין

הוא שנשמט מלפרוע וכיון שהורדנו הבעל חוב (בהם) [בנכסין] אין מנדין אותו כלל אבל אם בא וקבלם לדון לפניהם וחיביבוהו ואמרו לו צא תן לו ומרד על פיהם דאיתיה גברא דלא ציית דינא (בוה) [אם מצאו הבית דין נכסים ללוה קרקעות או מטלטלין כותבין לו עליהם מיד אדרכתא וכו'] כמו כן אין מנדין אותו דהא נמי ממונא הוא ולא אפקירותא וכיון שעשינו אדרכתא והמלוה הוא פרוע אין לנו שוב לנדותו אבל אם לא מצאו לזה הסרבן לקבל דינו לא קרקעות ולא מטלטלין ואף הוא לא רצה לטעון שאין לו במה לפרוע אלא שמורד ואומר לא אעשה מצותכם ולא אפרענו לבעל חוב בהא ודאי מתרין בו שני וחמישי ושני ואחר כך מנדין אותו ועומד בנידויו עד שיתן לו הלואתו או עד שיטעון שאין לו כלום ויקבל שבועתו כראוי עכ"ל. וכן נראה מדקדוק לשון הרמב"ם בסוף פרק כ"ה מהלכות סנהדרין (שם) 3 ואין נידוי פחות משלשים יום. ברייתא שם (טז):

ואם אינו חוזר בו שונין לנדותו וכו'. מימרא שם מנדין לאלתר ושונין לאחר שלשים ומחרימין לאחר ששים וכתבו הרמב"ם פרק שביעי מהלכות תלמוד תורה (ה"ו) אבל בהלכות סנהדרין בפרק כ"ה (שם) כתב מי שבא לבית דין וקיבל הדין ואמרו לו לשלם והלך ולא שילם אין מנדין אותו עד שיתרו בו שני וחמישי ושני ואחר כך מנדין אותו עד שיתן מה שהוא חייב ואם עמד שלשים יום ולא תבע להתיר נידויו מחרימין אותו [עכ"ל] ואפשר דהטעם משום דאין מחרימין אלא לאחר נידוי שקדם בו התראה ולפיכך באפקירותא דמנדין לאלתר נידוי שלשים יום הראשונים הוי [כהתראה] ולפיכך אין מחרימין אלא לאחר ששים אבל נידוי על ממון דבעינן שיקדים לו התראה מחרימין לאחר שלשים: גרסינן בפרק קמא דקידושין (יב) דרב מגיז למאן דחיילא עליה שמתא דרבנן שלשים יום כלומר אם לא תבע להתיר נידויו ונהרדעי אמרי דלא מגיז ביה רב וכתב רבינו ירוחם (ריש נ"ד) דמלקין אותו שרוב הפוסקים הסכימו דלית הלכתא כנהרדעי עד כאן אבל הרמב"ם לא כתבו משמע דסבירא ליה דכיון דספיקא הוא אי מגיז רב אי לאו אזלינן לקולא ואחריו נמשך רבינו: אפילו פגע בו הרגל בתוך שלשים יום של נידוי אינו מבטל אותו. כן משמע בריש פרק אלו מגלחין (יד): כמה דברים אמורים דנידוי שלשים יום בנידוי דידהו אבל נידוי דידן כנזיפה דידהו שהוא שבעה ימים. מימרא דרב חסדא שם (טז). ופירש רש"י נידוי שלנו. בני בבל: כנזיפה שלהם. ארץ ישראל. ומה שכתב ונזיפה דידן חד יומא. שם:

ומה שכתב ושל נשיא שלשים יום. גם זה שם (ע"ב). והרמב"ם השמיט כל זה ולא ידעתי למה: כתוב בקונדריסין (ריש שער ה) אין נידוי פחות משלשים יום ולדידן שבעה ימים ונפקא מינה דאי חכם נידהו משום כבודו והלך לו אין מתירין לו עד לאחר שלשים יום לדידהו ולדידן שבעה ימים אחר הזמן הזה כיון דהלך לו מסתמא ניחא ליה שיתירוהו אחר זה הזמן וכן נראה דנפקא מינה למי שעומד במרדו וראוי לנדותו פעם שנית שמנדין לאלתר ושונין אחר שבעה ומחרימין לאחר ארבעה עשר דהא בהא תליא כן נראה לי להלכה אבל לא למעשה מפני שלא ראיתי לאחד מהראשונים שכתב כן עכ"ל. וכתב עוד (שם) הני מילי נידוי אבל חרם אפילו דידן הוי שלשים יום וכן כתב הרא"ש (ספר המאורות עמ' נז) [עכ"ל]: ודע שהרא"ש בתשובה כלל ט"ו (סי' ט) כתב על אחד שביזה תלמיד חכם יכריזו עליו שהוא מנודה ויעמוד בנידויו שלשים יום ואחר כך יבקש ממנו מחילה (בדברים) [ברבים]. וגם מהר"ק כתב בשורש (ק"ן) [קפ"ט] על אחד שביזה תלמיד חכם ינהג נידוי בעצמו שלשים יום כדין אפקירותא. ויש לתמוה כיון דנידוי שלנו כנזיפה שלהם בשבעה ימים הוה סגי ושמה משום דכהנהו עובדי החציפו פניהם טובא בתלמידי חכמים קנסום להעמידם על דין הנידוי שהוא שלשים יום:

כתב הרמב"ם כיצד הנידוי אומרים פלוני יהא בשמתא. בפרק שביעי מהלכות תלמוד תורה (ה"ב): והראב"ד כתב שאין אומרים בשמתא יהא שהוא חמור יותר מנידוי וכו'. בפרק אלו מגלחין כתב הרא"ש (סי' ח) בשם הראב"ד הכל תלוי בדעת בית דין למעט ולהרבות בימי נידויו ולהוסיף על הנידוי ממעשה דברק דשמתיה למרוז דכתיב אורו מרוז שהוא נידוי וקללה כי בלשון ארור יש נידוי וקללה מאי שמתא מיתה ושמתיה יהא ונידוי לחודיה אין בו קללה אלא אומר בנידוי יהא ובלשון ארור יש נידוי וקללה כדאיתא בפרק שבועת העדות (שבועות לו.) עד כאן לשונו: ונראה שטעמו של הרמב"ם מדאמרינן בהוא פירקא גופיה (מ"ק טז.) ההוא טבחא דאיתפקר ברב טובי בר מתנה אימנו עליה אביי ורבא ושמתוהו לסוף אזיל פייסיה לבעל דיניה אמר אביי היכי ליעביד לישרייה לא חל שמתא עליה תלתין יומין והרי מי שהפקיר עצמו בתלמיד חכם אינו חייב אלא נידוי בעלמא וקרי ליה שמתא. ועוד קצת ראייה דאיתא התם איבעיא להו הני בי תלתא דשמיתו מהו למיתי תלתא אחריני ושרו ליה תא שמע מנודה לרב מנודה לתלמיד וכו' רבי שמעון בן גמליאל אומר תלמיד שנידה ומת חלקו אינו מופר וכיון דבעי תלתא דשמיתו ופשטוה מתלמיד שנידה משמע דשמתא היינו נידוי. ועוד דאיתא התם (יז.) אמר רב פפא תיתי לי דלא שמתא צורבא מרבנן מעולם ואם כדברי הראב"ד מי נימא דשמותי הוא דלא שמתא אבל מנדה היה והלא כיון דיקרא דאורייתא הוא הא ודאי נידוי נמי זלוזל הוא. ותו דקאמר התם ובפרק מקום שנהגו (פסחים נב.) דבמערבא מימנו אנגידא ולא מימנו אשמתא משמע דאין בין נגידא לשמתא שום דבר ואם כדברי הראב"ד הרי יש ביניהם נידוי והוי ליה למימר ולא מימנו אנדויה הילכך משמע ודאי דשמתא היינו נידוי. ועוד דקאמרינן התם (מ"ק יז.) שפחתו של [בית] רבי לא נהגו חכמים קלות ראש בנידויה שלש שנים ובעי בתר הכי שפחתו של בית רבי מאי היא דאמתא דבי רבי חזייתה לההוא גברא דהוה מחי לבנו גדול אמרה ליהויה ההוא גברא בשמתא הרי דשמתה אותו וקרי ליה נידוי סתם. והא דמיתי (שם) על שמתא ההיא דאמר ריש לקיש כשם שנכנסת ברמ"ח וכו' דכתיב (יהושע ו יז) והיתה העיר (ההיא) חרם לאו למימרא דשמתא היינו חרם אלא משום דקאמר התם אשמתא ומהני ביה כי טיחיא בתנורא כלומר דאינה יוצאת ממנו לעולם אמרינן דפליגא דריש לקיש דאמר דחרם כשם שנכנס ברמ"ח אברים כך כשהוא יוצא יוצא מרמ"ח אברים וכל שכן לשמתא דלא חמירא כולי האי ואף הראב"ד צריך לפרש כן שהרי מבואר בדבריו דשמתא אינו חרם אלא שהוא ענין חמור מנידוי ומכל מקום אינו חמור כחרם: ודע שכתב נימוקי יוסף שם (ט.) אהא דקאמר התם דשפחתו של רבי לא נהגו חכמים קלות ראש בנידויה שלש שנים לפי שלא נתחרט על העבירה עד אותו זמן שאף על פי שנתנו חכמים זמן לנידויו ולנזיפה לשמתא אין בו זמן עד שיתודה על חטאתו וישוב. וכתב עוד (שם) אההוא צורבא דרבנן דסני שומעניה ואמר רב יהודה היכי לעביד

ב"ח יורה דעה סימן שלד

54

א גרסינן בפרק אלו מגלחין וכו' ומנלן דמחרימינן. [פירוש] בארור כך פירש רש"י ורצה לומר שמקללים אותו בפירוש לומר ארור פלוני על אשר עשה כך וכך אבל מה שכתב תחלה מנלן דמשמתינן דכתיב אורו מרוז ואורו היינו גם כן ארור ואמרו בפרק שבועות העדות (שבועות לו ב) דארור בו נידוי אינו לומר שמקללין אותו בפירוש אלא שאומרים פלוני יהא בשמתא וכדכתב הרמב"ם ומביאו רבינו בסמוך:

ומ"ש למאן דאכיל ושתה בהדיה וכו'. הביאו רבינו להורות שהרשות ביד בית דין להחמיר (כחומרות) [בחומרות] החרם לפי ראות עיניהם:

ומ"ש וקודם שינדו מתירין בו שני וחמישי ושני. כן כתבו התוספות לשם (בדף ט"ז א) דלא כפירוש רש"י דבשני מתירין בו תחלה ומנדין אותו וכן בחמישי חוזרין ומנדין ואחר כך מחרימין (בחמישי) [בשני] וכן כתוב בהגהות אשיר"י (סי' ה) משם אור זרוע אבל משמעות כל הפוסקים כדברי רבינו דקודם שמנדין אותו כלל מתירין בו שני וחמישי ושני:

כתב ב"י דיש אומרים שלעולם אין מנדין אלא לאחר התראה אפילו יודעים דכוונתו לרעה ושכן נהגו עד כאן:

ב ומ"ש ואם אינו חוזר בו שונין לנדותו אחר שלשים יום וכו'. מימרא שם והיינו כשלא בא לבית דין לבקש שיתירו לו וגם לא חזר בו לפיכך שונין לנדותו וכו' והוא בנידוי עד שימות אבל אם בא לבית דין לבקש שיתירו לו מתירין לו אם ירצו אף אם לא חזר בו כיון שהגיע זמן שלשים יום כמבואר בדברי רבינו בסמוך (עמ' שלח) והכי משמע מלשון הרמב"ם בפרק ז' דהלכות תלמוד תורה (ה"ו) דהכל תלוי באם בא לבית דין ומבקש להתיר לו או לא בא לבית דין:

ומ"ש אפילו פגע הרגל בתוך שלשים יום של נידוי. הכי משמע מדתנן ריש פרק ואלו מגלחין במועד (יד א) והמנודה שהתירו לו חכמים והתוספות כתבו שם (ד"ה ומנודה) על שם הירושלמי (ריש ה"א) דמקשה והלא פשע שלא בא לפני המועד לפני חכמים להתיר לו נידויו ומשני שכלו לו שלשים יום של נידוי במועד דאין נידוי פחות משלשים יום עכ"ל אלמא דהרגל אינו מבטל נידוי:

ג ומ"ש בד"א דנידוי שלשים יום בנידוי דידהו וכו'. שם (דף ט"ז א) ופירש רש"י דידהו בני ארץ ישראל דידן בני בבל עכ"ל:

ומ"ש ושל נשיא שלשים יום. פירוש נזיפותא של נשיא כדמוכח (שם) בתרתי עובדי דרבי עם בר קפרא ועם רבי חייא. ומשמע דסבירא ליה לרבינו דאפילו נזיפותא של נשיא דידן נמי שלשים יום דאם לא כן אלא נשיא דידהו דוקא קאמר הוה ליה להקדים ולכתוב דין נזיפותא דנשיא שלשים יום ואחר כך לכתוב נזיפותא דידן חד יומא דליהוי משמע דאף נזיפותא דנשיא דידן חד יומא אלא כדפרישית דשל נשיא שלשים יום אף של נשיא דידן קאמר:

ד כתב הרמב"ם כיצד הוא הנידוי אומרים פלוני יהא בשמתא. בפרק ז' מהלכות תלמוד תורה. והכי משמע מדקאמר ומנלן דמשמתינן דכתיב אורו מרוז ובתר הכי קאמר ומנלן דמחרימינן וכו' אלמא דשמתא דקאמר מעיקרא נידוי הוא והיינו שאומר פלוני יהא בשמתא ואע"ג דקאמר התם (בדף י"ז א) מאי שמתא אמר רב שם מיתה ושמואל אמר רב שם מיתה ושמואל אמר שממה יהיה ותו דאורו מרוז הוא לשון ארור דהוא קללה אפילו הכי כיון שאינו אומר הקללה בפירוש לא הוה ליה אלא נידוי שהוא הבדלה והרחקה בלבד ואינו חמור כמו חרם שמקללין אותו בפירוש וכדפירשתי לעיל (ס"א). אבל דעת הראב"ד דאע"ג דתלמודא נקט לישנא דשמתא גבי נידוי מכל מקום כשמנדין אותו אין אומרים בשמתא יהא דמשמע שם מיתה והוא חמור יותר מן נידוי ועוד הא דנקט לישנא דשמתא גבי נידוי הוא להורות דאם נראה לבית דין להחמיר עליו וכו'. ועיין במ"ש הרא"ש (סי' ח) על שם הראב"ד דמפרש דשלשה חלקים הם נידוי אין בו קללה אבל שמתא היינו בלשון ארור יש בו נידוי וקללה וחרם הוא חמור מאוד מן הנידוי ומן השמתא כי יש בו נידוי ויש בו קללה ויש בו איסור הנאה מבני אדם חוץ מכדי חייו. אבל להרמב"ם אין כאן אלא שני חלקים א' נידוי והיינו שמתא ב' חרם שהוא קללה בפירוש וארור בו אלה בו שבועה בו נידוי נראה דסבירא ליה דהא דילפינן שמתא דהוא נידוי מדכתיב אורו מרוז ואורו לשון ארור הוא וילפינן מיניה נידוי היינו משום דארור בו נידוי והא דילפינן דמחרימינן מדכתיב אורו ארור היינו מיתורא דקרא דארור בו נמי אלה בפירוש:

כתב נמוקי יוסף הא דנותנין זמן לנידוי ולנזיפה אפילו לא נתחרט על מה שעשה אבל לשמתא שהיא על עבירה אין בו זמן עד שיתודה על חטאתו וישוב עד כאן. וזהו לדעת הראב"ד דשמתא חמור מנידוי וכו' חלק על דבריו ואמר דודאי נידוי נמי אם לא שב אינו מותר לו ולא ידעתי מפני מה חלק על דבריו בלא ראייה ומסתברא כדברי נמוקי יוסף דכיון שלא עבר עבירה אלא שהפקיר והחציף פניו כנגד צורבא מרבנן מיד כשהגיע הזמן וביקש שיתירו לו מתירין לו אפילו לא חזר וכמו שכתב רבינו בסמוך (עמ' שלח) והיא דעת הפוסקים וכדפרישית לעיל ויתבאר עוד:

ה ומ"ש וזה דין המנודה והמאורר. כלומר בין שהוא מנודה בלבד או שהוא גם כן מאורר ואליבא דהראב"ד דשלשה חלקים הם קאמר רבינו דאלו השני חלקים שוין בדין דאין אוכלים ושותים עמו וכו' עד נשכר ונשכרין לו אבל החלק השלישי דהיינו מוחרם דחמיר יותר לא שונה ולא שונין לו לא נשכר וכו' וכך מבואר בדברי הרא"ש (שם) על שם הראב"ד והב"י הבין שדעת רבינו היא דהמנודה שהוא גם כן מאורר הוא בדין זה דאין אוכלין וכו' אבל מנודה שאינו מאורר אין מחמירין עליו בכל אלו הדברים וכו' ושרי ליה מריה דהדבר פשוט כדפרישית דהכי קאמר המנודה לבד או שהוא גם כן מאורר והוא' דהמאורר הוא כאילו אמר או המאורר גם כן וק"ל:

ומ"ש ואין יושבין בארבע אמותיו וכו'. פירוש אסור לכוא אצלו ולישב עמו אבל אם הוא בא לתוך ארבע אמות של אדם או לתוך ביתו של אדם לדבר עמו לא מיחייב איהו דיושב בביתו או במקומו להתרחק ממנו וכן כתב ב"י דיש שכתבו כך והוא אמת. עוד כתב

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף לו עמוד ב

ותקינו רבנן דתשמט זכר לשביעית. ראה הלל שנמנעו העם מלהלוות זה את זה, עמד והתקין פרוסכול. ומי איכא מידי, דמדאורייתא לא משמטא שביעית, ותקינו רבנן דתשמט? אמר אביי: שב ואל תעשה הוא. רבא אמר: הפקר ב"ד היה הפקר, דאמר ר' יצחק: מנין שהפקר ב"ד היה הפקר? שנאמ': אכל אשר לא יבוא לשלשת הימים כעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה. רבי אליעזר אמר, מהכא: באלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות וגו', וכי מה ענין ראשים אצל אבות? לומר לך, מה אבות מנחילין את בניהם כל מה שירצו, אף ראשים מנחילין העם כל מה שירצו. איבעיא לה: כי התקין הלל פרוסכול - לדריה הוא דתקין, או דלמא לדרי עלמא נמי תקין? למאי נפקא מינה? לבטוליה, אי אמרת לדריה הוא דתקין מבטלינן ליה, אלא אי אמרת לדרי עלמא נמי תקין, הא אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חברו - אלא א"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין, מאי? ת"ש, דאמר שמואל: לא כתבינן פרוסכול אלא אי בבי דינא דסורא אי בבי דינא דנהרדעא; ואי סלקא דעתך לדרי עלמא נמי תקין, בשאר בי דינא נמי לכתבו! דלמא כי תקין הלל לדרי עלמא - כגון בי דינא דידיה, וכרב אמי ורב אסי, דאלימי לאפקועי ממונא, אבל לכולי עלמא לא. ת"ש, דאמר שמואל: הא פרוסבלא - עולבנא דדייני הוא, אי איישר חיל אבטליני! אבטליני? והא אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו - אלא א"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין! הכי קאמר: אם איישר חיל יותר מהלל אבטליניה. ורב נחמן אמר: אקיימנה. אקיימנה? הא מיקיים וקאי! הכי קאמר: אימא ביה מילתא, דאע"ג דלא כתוב ככתוב דמי. איבעיא לה: האי עולבנא, לישנא דחוצפא הוא או לישנא דניחותא הוא? ת"ש, דאמר עולא: עלובה כלה שזינתה בקרב חופתה. אמר רב מרי ברה דבת שמואל: מאי קרא? צען שהמלך במסכו נרדי נתן ריחו. אמר רבא: עדיין חביבותא הוא גבן, דכתיב נתן ולא כתיב הסריח. תנו רבנן: הנעלבין ואינן עולבים, שומעין חרפתן ואין משיבין, עושין מאהבה ושמחין ביסורין, עליהן הכתוב אומר: ואנהבין כצאת השמש בגבורתו. מאי פרוסכול? אמר רב חסדא: פרוס בולי ובוטי,

חידושי הרשב"א מסכת גיטין דף לו עמוד ב

2

ומי איכא מידי דמדאורייתא לא משמטא ומתקני רבנן דתשמט, נ"ל דמשום שצריך לומר משמט אני הוה ס"ל למקשה דהיינו עקירה ואינו שב ואל תעשה, ולפיכך אמר אביי שב ואל תעשה הוא ולא קאמר שב ואל תעשה שאני כלומר אין זה אלא שב ואל תעשה שאין עיקר הדבר אלא שאומרין לזה אל תגבה חובך, ורש"י ז"ל פי' בענין אחר.

רבא אמר הפקר ב"ד הפקר. אקושיא קמייתא דאקשי' ומי איכא מידי דמדאורייתא משמטא שביעית ומתקני דלא תשמט קאי, ואוקמה אפי' כרבנן דפליגי עליה דרבי לומר דשמיטה בזמן הזה דאורייתא ואפ"ה אתא הלל והתקין פרזבול דהפקר ב"ד הפקר כדדריש לה מקראי ואזיל, והכא נמי אפקורי אפקר הלל ממונו של לוח לגבי מלוה ומגבי ליה וכן פרש"י ז"ל דאקושיא קמייתא קאי, ומינה שמעי' דכח ב"ד יפה להפקיר ממון מזה ולזכותו לזה אפי' קודם שבא לידו, וכן מוכח מקרא דאלה הנחלות אשר נחלו דמה אבות מנחילין ואומרים שדה פלוני לפלוני וזכה בו מיד ואף קודם שבא לידו אף ראשים מנחילין לכל מי שירצו ואומרין ממון ראובן יהא לשמעון וזכה בו שמעון מעתה.

קרבן אורה מסכת מועד קטן דף טז עמוד א

3

גמרא, ומגלן דמפקרינן נכסיה, דכתיב וכל אשר לא (יביא) [יבא] כו'. עיין ביבמות (פ"ט ע"ב) ובגיטין (ל"ו ע"ב) דמייתי מכאן ומקרא דאלה [הנחלות וגו'] ראשי האבות דהפקר בית דין הפקר, ונראה דמהאי קרא לחוד לא משמע, דהא במסרב שאני, אלא דיש לדקדק הכא מאי ראייה מייתי מבית דין הגדול שבכל ישראל לכל בית דין שבעיר, ועיין בזה בחושן משפט סי' ב' ובבית יוסף ורמ"א ז"ל שם.

שם גמרא, אבל לאפקרותא עד דחיילא עליה תלתין יומין. קצת קשה הא לקמן מסיק רב חסדא דנידוי של בבל אינו אלא ז' ימים, והאי עובדא בבבל הוי. וראיתי בהגהת מיימוני פ"ז מהלכות תלמוד תורה (ה"ג אות ב') שכתב דהא דאמר רב חסדא דנידוי של בבל ז' ימים, היינו במיילתא דעלמא דנקט ליה חכם בדעתיה, אבל לאפקרותא בכל מקום הוי תלתין יומין, ופשיטיה דרב חסדא לא משמע כן, ועוד דאם כן ברייתא דאין נידוי פחות משלשים יום מיירי אפילו בממונא, מדקאמר עלה רב חסדא ונידוי שלנו ז' ימים דמיירי בממונא, והשתא תיקשי לרב תחליפא דאמר (טיט) [טוט] אסור כו' מברייתא דקתני דאין נידוי פחות מל' יום, וצריך ליישב כמו לשיטת הר"ף ז"ל (ח' ע"ב בדפי הר"ף) דפסק דלא כאביי אלא אפילו באפקרותא מתירין לו מיד אם שב או פייס לבעל דינו כמבואר בדברי הרא"ש (פ"ג סימן ו' - ז') והקשה הרא"ש ז"ל בשם הראב"ד ז"ל מברייתא דאין נידוי פחות משלשים יום, ותירץ דלכתחילה מנדין אותו לשלשים יום, ואומרים יהא בנידוי ל' יום, ואם פייס לבעל דין מתירין לו מיד, אי נמי אפילו לא פייס לבעל דין מתירין לו אחר ל' יום אם בא לבית דין להתיר לו, והכא נמי נאמר בממונא לשיטת הגהות מיימוני, או אפשר לומר דג' חילוקים בדבר, אפקרותא אפילו פייס לבעל דין אין מתירין לו אלא עד אחר ל' יום, ואין חילוק בין בחוץ לארץ ישראל, ובמיילתא בעלמא דנקט ליה חכם בדעתיה מחלק רב חסדא בין בבל לא"י, וגם בזה אין מתירין לו אלא אחר ל', כדתניא בברייתא, ובממונא מתירין לו לאלתר, ועדיין צ"ע.

והנה הרא"ש ז"ל עמד על דברי הירושלמי דאמרינן התם (פ"ג ה"א) ביומא דר' זירא הוי מרחקין ומקרבין, ומשמע מזה דהיו מקרבין תיכף אפילו לא חזר בו, ועל זה קשה מברייתא דאין נידוי כו' דלכל (פחות) [הפחות] מיירי בלא חזר בו, ותירץ דבסתם נידוי ודאי לא הוי פחות מל' יום, אבל ביד בית דין למעט בתחילה ולנדוהו על פחות מזה, ונמצא לפי זה הרבה חילוקים בדבר, דסתם נידוי לא הוי פחות מל' יום, ואם פייס לבעל דין מתירין לו מיד, ואם לא פייס אין מתירין לו אלא עד אחר ל' יום אם בא לבית דין להתיר לו ובתחילה יכולין לנדוהו גם על פחות מל' יום.

ולפי זה יקשה על מה שכתב הרא"ש ז"ל בריש (פיסקא) [פירקא] (פ"ג סימן א') דמגודה שהתירו לו חכמים מיירי שהתירו לו קודם הרגל, ולא שלמו הל' יום עד הרגל, דאי לאו הכי לאו אנוס הוא שהיה יכול לפייס בעל דין קודם הרגל, ולדבריו כאן אכתי לאו אנוס הוא, דהא אי פייס לבעל דין מתירין לו מיד, וכבר הקשה כן הבית יוסף ז"ל (באו"ח) בס"י תקל"א, והאריך בזה, ומסקנתו בדברי הרא"ש ז"ל דהא דמתירין לו מיד היינו דמתירין לו מיד לכשישלמו תלתין יומין, ודבריו ז"ל נפלאו ממני, דהא מבואר בהדיא דמיד ממש מותר, כעובדא דר"ל ורב הונא (להלן י"ז ע"א) וכן מוכח (אבל) דברי הרא"ש ז"ל, והב"ח ז"ל תירץ דמיירי בלא פייס לבעל דין, ומכל מקום צריך לבקש מבית דין תוך ל' שיתירו לו, ובזה מיירי דברי הירושלמי, וגם בזה צ"ע, היכן מצינו זאת דצריך שיבקש מבית דין תוך ל' יום, דהרא"ש ז"ל לא קאמר אלא דלאחר ל' יום אין מתירין לו עד שיבקש התרה, ועוד דהא בהדיא אמרינן לעיל דמיירי על ידי פיוס, כדאמר רבא לעיל (י"ד ע"ב) דאזיל ופייס לבעל דין ואתי קמיה דרבנן ושרו ליה, אבל כבר דקדקתי לעיל על דברי הירושלמי גופא למה הצריך שהתירו לו קודם הרגל כיון דאין הנידוי מותר עד הרגל, וכתבתי שם דברי המרדכי, והוכיח מזה דסבירא ליה להירושלמי דאין מתירין חרמות במועד, אבל יש לומר דאין צריך לזה, אלא בין בנידוי בין בנדר צריך שיבקש לו היתר קודם הרגל, אבל בלאו הכי פושע הוא ולא חשיב אנוס כיון דלא רצה למצוא תקנה קודם הרגל, והוא דחוק, וצריך עיון.

וראיתי בנימוקי ז"ל (ח' ע"ב בדפי הר"ף) שכתב גם כן כדעת הר"ף ז"ל, דלית הלכתא כאביי, אלא על ידי תשובה ופיוס מתירין לאלתר, ולא הבנתי מה שכתב שם עוד על הא דאמרינן ונידוי שלנו ז' ימים ואי קשיא לך מהא דאמרינן בנדרים (ז' ע"ב) השומע אזכרה כו' ומפר לו מיד, וי"ל דהתם אין הנידוי חמיר כל כך, אבל לאפקרותא בעינן [ז' ימים] והוא שלא כדעת הר"ף ז"ל, אלא כמו שכתבתי לעיל בשם הגהות מיימוני לחלק, וכן הריטב"א ז"ל כתב דיש חולקים על דברי הר"ף ז"ל, וכן נראה מדברי התוס' בנדרים שם.

שוב ראיתי בט"ז ביורה דעה סי' של"ד שהאריך בזה, והשיג על הבית יוסף והב"ח ז"ל כמו שכתבתי, ע"ש מה שתירץ הוא ז"ל, וגם לדבריו ז"ל אין הדברים מיושבים היטב.

שם גמרא, ואין נזיפה פחות מז' ימים, וזכר לדבר ואביה ירק ירק כו', הלא תכלם ומסיק דנזיפות נשיא הוי ל' יום, וקשיא לי מהא דאיתא באבות דר' נתן פ"ט, אמר הקב"ה אלו מלך נזף בה אלו אביה נזף בה הלא תכלם ז' ימים, אני שאני מלך מלכי המלכים ק"ו שתכלם י"ד ימים, אבל למענך אני מוחל לך, הרי מפורש דאפילו נזיפות מלך אינה אלא ז' ימים, ונראה דהא דאמרינן נזיפות